

«עיר היונה» לנתן אלתרמן

עם קבלו פרס ביאליק

ואשריך, אשריך, לשון חרוצים,
המשכלת לדחות את הנכר בקש.
ואשרי השירה הכותבת „ארצי“
בלי לחוש כי דרכה על נחש.

(עמ' 172)

ואף-על-פי-כן הוא מתגבר כארי, וב-
הרגישו את כנפי ההיסטוריה מרחפות
עליו, ומוטב לומר עלינו, הוא מתנער
מכל היסוס ושר לנו את שירת ה-
יישוב במלוא תפוסת הנפש ובכל יקר
ביטויו. הוא משליך אחר גוו את הפז'
מוניות המחודדת, המבודחת-מרגינה ו'
ניגש בדחילו ורחימו לכתוב בחרט'
אנוש את המאורעות ההיסטוריים המכ-
ריעים, שעברו על הישוב בצערים ה-

שנים האחרונות, את לגולי האדם ה-
יהודי בארץ, את מערכי נפשו, עונו ידו
עם כל מאבק ומאבק, מאז ימי „המ'
אורעות“ ועד למלחמת השחרור. פע'
מים אין השיר אלא עובדה ידועה ל-
כל, חיצונית, ועובדה נפשית, שנתגסתה
במתח רגשי מסויים, בהתחדדות המו-
חין ובלשון פיוטית מאומנת, אבל בש-
ביל ההיסטוריה של העם, הרי יש ה'
שיבות בהנצחת מאורע היסטורי על
קחיו ההחייתיים, עד ששוכחים לרגע
את הקרבה היחרה וחיים את ההיסטו-
ריה בהדה.

אלתרמן הוא שנתן לנו את הכרוי
גיקה החחיתית-ההחיתית של הישוב ב-
תקופה האחרונה רבת המשברים ורבת
התנוסות: הוא שר לנו את כל המש-
מעות האנושית-הגורלית, התרבותית-
הלאומית של עלייה ב', את החתירה
בימים ואת גירוש קפריסין, את כיבו'
שי ההתיישבות בגלוי ובסתר, את סיור'
רי הנוער ואת קרבות הלילה, את פער-
לות ההגנה בעיר ובכפר, בהרים וב-
ימים, את הדריכות ארוכת הטווח, את
המעשיות הברוכה שלא נס ליחה ה-
אידאי, את ההתכוננות כגוף ובנפש, ב-
חומר וברוח לקראת השעה הגורלית,
על היחידים הנבחרים, המוכנים להע-
מיס על עצמם כל מעמסה, שתמיד הם
נכנסים בעבי הקורה ועם זה מרחיקים
עצמם מכל אבק של רוח, שלא ביקשו
אלא לחיצת יד, קצת נשימה לאחר ה'
ריצה הארוכה וקריצת עין בתום לב
— אותם הריעים ריעיו, שהבינו את
הצבאיות העברית, שתכננו את מער-
כות ישראל, בחרוף גפשו, בצלילות
דעת ובסקחות יתרה, באידיאליזם שת'
קני ללא סרת מלל.

ויש שהדברים גולשים עד כדי סרו'
זה מחשבתית-סובליציסיט מובהקת,
מכה המתח הרגשי וחריפות הלשון, עם
נוסף של סקחות אישית וערבות פיו-
טית, אך כאן ההיסטוריה בכבודה וב-
עצמה מדברת מכל שורה ושורה, מכל
תג ותג. שכנית הדורות דופקת בו ב-
אלתרמן ואינה משמרת לו שהות ו'
פתח לשהיה. ולכן פה ושם חסרה
כעין הצטללות פיוטית אחרונה והתגב-
נות מוסיקאלית, אבל גם הרופף מי-
בחינה פיוטית-אמנותית נבלע במסכת
ההיסטורית כולה. כאן יושב האיש
אלתרמן, שההיסטוריון, העתונאי וה'
פייטן נתקסלו בו יתדו וכותב את
ההיסטוריה הנפשית-ההחיתית של ה'
ישוב, שאין ההיסטוריונים המלומדים
מאד מגיעים אליה.

אור של בינה שמוך על הכל. שירתו
של אלתרמן, והשירה המודרנית בכלל,
כבר חרגה מן המסגרות המקובלות של
החמימות הנפשית-הרגשית. יש ויש מ'
קום גם לבינת הלב ולרגשת המוח, ומ'
כל שכן יש מקום לחדש ולהבריק את
האפאראט הציוני-הדימוי. אין אלתרמן
חובך לכנוס מקצת בעייתיות אל שר-
רתו, עיונים למהות האומה ולרמותה
בגולה ובארץ, ניהושים למיווג הגלוי-
יות וגילויי גורלנו בארץ, וגם בינה
בדרכי אדם ועולם. אמן הוא אלתרמן
לניסוחים פקחים-מומלחים של מחש-
בות, להגדרות הגיוניות מחוכמות
חריפות, יפות-קולעות בינה זו מת'
רוממת כדי מחשבה הגותית-פיוטית,
עמקנית וכוללנית, ועם זה פורטנית ו-
מוחשית על סוד החיים והמחוח בעור'
לם, כדי תפיסה פילוסופית של כל
החיתנו בשיר הגדול „עשרה אחים“.
כרוניקה של הישוב ושירת ההגות
מזה — וגיבושים נוצצים של ליריקה
מזה, כגון השירים במדור „כחול השני“,
והוא המדור השלישי בספר „עיר היו-
נה“, וגם במקופות אחרים, כשהחומר

שירתו של נתן אלתרמן מתייצבת
עתה כולה לפני העם, ולא דוקא בער-
כיה החברתיים-המדיניים החולפים, אלא
בערכיה האמנותיים-התרבותיים הקב-
רים. לאחר שנתבצרה ונתגחנה ב„עיר
היונה“, ששירת הציבור ושירת היחיד
עלו בו בקנה אחד, ולא עוד אלא נת-
מזגו כדי מיווג אחד, לאחר שחסמה
את חוליותיה בשלל מוטיבים בתפארת
של ביטוי — היא נערכת אל דינו של
עם ואל דינה של ספרות. שוב אינה
מסתמקת באהדת ההמונים אל פומי'
ניה ברשות הציבור, ובהסתגרות ה'
מודרניסטית של חסידים יודעי חן ב-
רשות היחיד — והריהי מטפסת ועילה
בכל מסכת נושאיה ובכל מערכת כליה
אל ההכרה הלאומית ההיסטורית.

אכן שירה חדשה היא. עם חליפות
הזמנים והרוחות מתחדשת והולכת ה-
חודעה הפיוטית בלא שייפגעו הערכים
המקוימים בשירת העבר. שירה ש'
אינה מחדשת את נושאיה ואת כליה
מתקופה לתקופה סופה שהיא מתה. גם
תודעתנו השירית נלטשה מחדש, עד
שכיום אין שום מחיצה בינינו לבין
שירת אלתרמן — לא תקלה של הבנה
ולא שמץ-נטייה להתנכרות. תפיסתנו
השירית החריפה ונתחדדה וכל סוד ורז'
בשירה זו שוב אינו עומם אותנו, וכבר
היא ידועה ולמודה לתינוקות של בית
רבן, וכל הממשיך לדבר על סתומותיה
וערפיליה — מוטב שיוקיר רגלו מי-
תחום השיר בכלל. השירה העברית ה'
לאומית לא תיבנה אלא על ידי הרכבת
החדש שבשירת ההמה על המשומר
בשירת העבר.

דין הוא וכורח של התפתחות. בדין
ובכורת זה כבשה לה שירת אלתרמן
תחומים חדשים, נושאים ומוטיבים חד-
שים, וגם דרכים ואמצעים חדשים. שי-
דוד המערכות נערך „לכל אורך החיות“,
מן התימאטיקה ועד הסגנון הפיוטי, מ
הרכבה חדשה של סממני הנפש ועד ל-
נצורי הקומפוזיציה והטכניקה. כשם
שאינה חוככת לשיר את הכרוניקה ה-
אחרונה של המאורעות, כן אינה גר-
תעת לשיר את שירת ההחיה היומ'
יומית ואת שירת ההחיה האזרחית,
וכשם שהיא עומדת להגדיר הגדרה
פיוטית את העצמים והמושגים, המש-
משים אותנו בחיינו הציבוריים וה'
אישיים, כן היא תוהה על דרכי אדם
ועולם. היא שרה בענות-צניעות וב-
גמגום שבהתאפקות עניינים העומדים
ברומו של עולמנו הלאומי, והיא שרה
בהתלהבות ובפאתוס החיות רגילות מן
השוק, חיות החיים שלא באו עד עתה
בסוד השיר.

במתח רב, בחריפות של ביטוי וב-
עליצות-נפש שר אלתרמן את שירת
ההחיה החילונית שלנו. אין הוא חו-
ש לערוך את שירתו קרוב-קרוב אל
שוק החיים, קרוב-קרוב אל ההמונים,
בהתפעמות הבונה שבלב, הוא שר את
שירת חל-אביב החילונית, את שירת
הפרח הרועש והצוהל, זמר למלאכה
ולעבודה, זמר לאנשים הפשוטים, ש'
החיות-שירה, ושתיקתם-פיוט, זמו'
לעוסקים במלאכה, במסחר ובתרבות,
שבהתעסקותם מקיימים את העיר ש-
צצה בין-ימים, ומעידים על התמדת פל-
איותה. שיר-זמר לספר, לער-הדואר
ולעלמה האחת החיננית, הנשקפת מב-
פואת עיניו.

וחייה דוברים המלה
ומתיה צופים ברב-שקט
ועל כך נוצת-עט אמולה
בחדונו עם ערב חורקת

(עמ' 162)

החיה חילונית מפורטת זו מתרוממת
בשירתו של אלתרמן כדי סמל לכל
המהותי ולכל ההחית בחיינו היום-
יומיים. גם את שירת ההחיה האזרחית,
שהיא יסוד לכל חיים מדיניים שר
אלתרמן ברגשי הטלאה ובהערצה מאר-
קת, והחיה אזרחית זו מהי אומרת?
— הרי זו החירות לחיות חיים אי-
שים מלאים, לשמוח בקטני-ימים, בתב-
לותם של פרטים והכוננות הפשוטה
והמוכנת מעצמה להגן בחרוף-נפש על
חירות זו, השמחה בהחיה והנכונות
למות עליה — הרי זו כל תורת ה-
חירות.

שמה החי לא בשיט חנוט,
שמה חבוי בדברים של הבלות,
שמה הגוי רק בדרך למות,
אך פרטיה החיונו כמים.

(עמ' 166)

קשה לו לאלתרמן לשיר שיר פאט'
פיוטי גלוי לארצו, וביחוד לאותם מי-
בניה המקיימים אותה בגופם ובנפשם,
נוטי קחיה ומציבי מטרותיה, מגיניה
ושומריה, הרי אין מגלים דברים ש'
באהבה, שהצנעה נאה להם, דברים ביי-
נו לבינה. כלומר בינו לארצו. מולדת
זו שאתה קשור בה בכל נימי הנפש,
עיר זו שבה גדלת ונהיית לאיש, אינה
נתמסת מתוך גישה ישרה אלא בעקי-
סין, כאילו בהיסח-הדעת וללא ייחוד
של כהנה מתוך נצנוץ של סרט, מתוך
הבהוב של רגע, ואין לו אלא לקנא
במשוררים, שלשונם לשון פאטריוטית
חרוזה, המרהיבים עונו לשיר בריש
גלי את שירת המולדת.

הפיוטי מגיע לסינון וריכוז, להארמו-
ניה של ציור וריפלקסיה וניגון, והכל
מעוגל, מהוקצע ושלם.
כלום מיצינו בכך את „עיר היונה“,
שרוב שוני לו בתוכן ובצורה, וגם
ריבוי מדרגות? לא! עוד יש לרדת אל
גניו ולנוע בין ערוגותיו, ועוד יתגלו
לנו גופים חדשים שלא שערנום מ-
ראש.